

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНИ І МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ
ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЦЕНТР
ТУРИЗМУ І КРАЄЗНАВСТВА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ЦЕРКВИ ІВАНО-
ФРАНКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 року)

Івано-Франківськ

2023

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(протокол № 4 від 6 жовтня 2023 р.)

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. Збірник тез доповідей учасників *Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р. / За наук. ред. М. Ю. Косила і А. З. Королька. Івано-Франківськ : Симфонія Форте, 2023. 281 с.*

Редакційна колегія:

І. Я. Райківський, М. Ю. Косило, А. З. Королько (відповідальний секретар),
Г. М. Маловічко, Б. В. Паска, Д. П. Вороневич.

Рецензенти:

Н. В. Савченко, заступник директора Українського державного центру національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді, заслужений працівник освіти України (м. Київ).

В. В. Островський, кандидат історичних наук, в. о. доцента кафедри теорії та методики навчання, методист лабораторії суспільно-філологічних дисциплін Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (м. Івано-Франківськ).

У збірнику тез доповідей, які були представлені на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти в умовах Нової української школи» (м. Івано-Франківськ, 18 травня 2023 р.), розглядаються актуальні питання концептуальних засад Нової української школи при вивченні історії рідного краю в закладах освіти, формування компетентностей здобувачів освіти крізь призму історико-краєзнавчих досліджень, визначення місця і ролі учителя та керівника гуртка в освітньому середовищі НУШ, організації та проведення науково-дослідницької, пошуково-краєзнавчої діяльності у закладах освіти, характеристики позакласної і позашкільної краєзнавчої гурткової роботи як дійового засобу національно-патріотичного виховання учнівської і студентської молоді, функціонування музею закладу освіти як платформи краєзнавчих досліджень у контексті НУШ тощо.

Для вчителів, науковців, музейних працівників, краєзнавців, студентів, які цікавляться вдосконаленням історико-краєзнавчої роботи в закладах освіти.

Матеріали подано в авторській редакції, за достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та вживання назв документів, власних імен тощо несуть відповідальність автори публікацій.

© М. Косило, А. Королько, загальна наукова редакція 2023
© Колектив авторів, 2023

ЗМІСТ

Доповіді на пленарному засіданні

<i>Тарангул Л.</i> Методологічні принципи і підходи до навчання історичних дисциплін в умовах Нової української школи.....	7
<i>Королько А.</i> Гурткова історико-краєзнавча робота у закладах вищої освіти: зміст та особливості.....	10
<i>Сабадуха В.</i> Теоретико-методологічні засади викладання історичного краєзнавства в контексті Нової української школи.....	19
<i>Якубів Н.</i> Міжетнічна культурна спадщина Станіславова – Станіслава – Івано-Франківська: віртуальний контент.....	22

Концептуальні засади НУШ при вивченні історії рідного краю в закладах освіти: виклики та реалії. Формування компетентностей здобувачів освіти через призму історико-краєзнавчих досліджень

<i>Бакала В.</i> Формування компетентностей здобувачів освіти в історико-краєзнавчій діяльності (на прикладі вивчення життєпису Степана Кузика (1888–1947 рр.))	29
<i>Басіста Л.</i> Формування історико-предметної компетентності школярів (на прикладі вивчення теми «Українські землі у роки Другої світової війни») у 10 класі ЗЗСО.....	35
<i>Галемчук С.</i> Формування компетентностей здобувачів освіти в історико-краєзнавчій діяльності (на прикладі вивчення життєпису Миколи Лагодинського (1866–1919 рр.))	42
<i>Гулейчук В.</i> Методика вивчення історії ВМС України в навчальному процесі у школі.....	53
<i>Дутчак І.</i> STEM, STEAM, STREAM-орієнтоване навчання у проєктній роботі у контексті вивчення історії рідного краю.....	56
<i>Кашипур А.</i> «Жіноче питання» в підручниках з історії України для 10 класу ЗЗСО.....	59
<i>Кінаш І.</i> Концептуальний підхід НУШ при вивченні постаті Д. Вітовського на уроках історії.....	64
<i>Кобута Л., Кобута С.</i> Формування громадянської компетентності школярів на уроках правознавства та громадянської освіти.....	67
<i>Кузишин Н.</i> Висвітлення американської військової допомоги Україні 2014–2023 рр. в навчальному процесі у школі: методичні аспекти.....	71

<i>Личковська В.</i> Методи та прийоми навчання на уроках історії в школі крізь призму сучасної військової журналістики.....	73
<i>Райківський І.</i> Формування компетентностей здобувачів освіти в історико-краєзнавчій діяльності (на прикладі вивчення життєпису Романа Яросевича (1861–1934 рр.)).....	76
<i>Филипчук Л.</i> Гуцульщинознавство у сучасній педагогічній літературі.....	81
<i>Хома В.</i> Концептуальні засади вивчення Першої світової війни на Буковині в контексті Нової української школи.....	89

Історико-краєзнавча діяльність у закладах освіти територіальних громад: зміст та особливості. Місце і роль учителя та керівника гуртка в освітньому середовищі НУШ

<i>Гресько А.</i> Можливості організації навчання та допомоги дітям у воєнних умовах (на прикладі діяльності священнослужителів у західних повітах Чернівецької губернії)	92
<i>Дзудзило О.</i> Квест – важлива складова гурткової діяльності (на прикладі історико-краєзнавчого квесту «Код краєзнавства»).....	97
<i>Дячук Б.</i> Історія княжого Галича у шкільному курсі історії.....	100
<i>Малярчук О., Когут О.</i> Історико-краєзнавча та педагогічна робота у закладах культури та освіти Калуської територіальної громади.....	105
<i>Маслій О.</i> Історія парафії як складова історико-краєзнавчого дослідження в школі (на прикладі Архікатедрального та Митрополичого собору Воскресіння Христового м. Івано-Франківськ).....	110
<i>Перегінець О.</i> Реалізація компетентнісного підходу засобами гейміфікації у позашкільній історико-краєзнавчій освіті.....	115
<i>Пилипів І.</i> Вивчення церковно-релігійного життя Рожнятівщини в першій половині ХХ ст. як засіб патріотичного та духовного виховання учнів старших класів на уроках історії.....	120

Науково-дослідницька і пошуково-краєзнавча діяльність у закладах освіти: інноваційні і традиційні підходи

<i>Бойда А.</i> Методика роботи з архівними матеріалами в навчальному процесі у школі.....	125
<i>Гоголь В.</i> Центр паломника блаженного священномученика Симеона Лукача в с. Старуня Богородчанського району: історія становлення, духовні практики та виховний потенціал.....	129

<i>Гуйванюк М.</i> Внесок українських літераторів у розвиток шкільництва в Галичині й Буковині (кінець XIX – початок XX ст.).....	134
<i>Делятинський Р.</i> Біографічний словник духовенства Станиславівської єпархії УГКЦ (1885–1946 рр.): особливості методології дослідження та використання в краєзнавчій роботі.....	138
<i>Єгрешій О.</i> Кримінальна справа єпископа Івана Лятишевського як джерело вивчення повсякденного життя греко-католицького духовенства: краєзнавчі і методичні аспекти.....	144
<i>Котик Т.</i> Історія парафії святого Андрея Первозванного в місті Калуші.....	151
<i>Мельничук В.</i> Духовенство Галицького деканату в структурі Станиславівської єпархії УГКЦ (1885–1891 рр.): спроба просопографічного портрета.....	154
<i>Мужик Р.</i> Історія парафії святих безсрібників і чудотворців Косми і Дем'яна в селі Петрилів.....	161
<i>Палійчук І.</i> Висвітлення життєпису Ольги Ільків (1920–2021 рр.) в історико-краєзнавчій діяльності в ЗЗСО.....	167
<i>Перегінчук М.</i> Інтерпретація українського національного руху кінця 1950-х – початку 1980-х рр. у шкільних підручниках.....	171
<i>Попик В., Делятинський Р.</i> Чортківський деканат Станиславівської єпархії УГКЦ: ретроспективний огляд (1885–1946 рр.).....	176
<i>Романишин В., Маслій О.</i> Культурно-просвітницька діяльність духовенства Гусятинського деканату Станиславівської єпархії ГКЦ на початку XX ст.....	183
<i>Срайчук Ю.</i> Історико-краєзнавчі дослідження В.В. Грабовецького	199
<i>Струтинець О.</i> Друга світова війна у сучасних шкільних підручниках з історії України.....	203
<i>Ткачишин Н.</i> Національно-патріотичне виховання підлітків у парафіяльному середовищі засобами інноваційних технологій	208
<i>Яворський А.</i> Учнівський проєкт «Єврейський Станиславів» як приклад інноваційного підходу до організації пошуково-краєзнавчої діяльності в закладі загальної середньої освіти.....	211

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ ЛІТЕРАТОРІВ У РОЗВИТОК ШКІЛЬНИЦТВА В ГАЛИЧИНІ Й БУКОВИНІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ ст.)

У статті розкрито окремі аспекти співпраці українських письменників Галичини й Буковини на ниві українського шкільництва наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Наголошується, що українським літераторам належить провідна роль у впровадженні української мови у шкільну освіту, а також у підручники, а відтак і в навчальний процес термінів «Україна», «українець», «український» замість звичного «Русь», «русин», «руський».

***Ключові слова:** Галичина, Буковина, українське шкільництво, українська мова.*

На кінець ХІХ ст. у Галичині й Буковині вже була сформована та належно функціонувала мережа початкової і середньої освіти, яку репрезентували народні школи, гімназії.

Проте українська спільнота Галичини й Буковини у галузі шкільництва зіткнулася з великою кількістю труднощів. Через нечисельну кількість власних урядовців та політиків, які мали б допомагати долати труднощі, та проблеми, цю ношу взяли на себе українські літератори, які, мали патріотичні почуття та здобули певну популярність в народі.

До серйозних труднощів, з якими стикалися галицькі й буковинські українці, варто віднести низький рівень охоплення дітей відповідного віку шкільним навчанням. Причина цього явища полягала в переконаності більшості селянства у відсутності впливу рівня освіченості на стан та результати землеробської праці.

Змінити цю хибну думку взялися українські літератори, які вже встигли здобути певний авторитет у середовищі української спільноти. Насамперед це стосується письменника-педагога І. Бажанського, який був переконаний, що духовний поступ кожної людини тісно пов'язаний зі школою, стверджуючи, що саме школа є розсадником освіти. Працюючи в буковинських селах, І. Бажанський зауважив, що місцеві українські селяни під впливом певного поступу національного руху до освіти хлопчиків, як майбутніх господарів, ставилися прихильніше. Водночас для дівчат як майбутніх домогосподарок шкільне навчання вважали зайвим. Ці помилкові

думки письменник намагався розвінчувати при безпосередніх зустрічах з селянами в читальнях, публікуючи відповідний матеріал у місцевих українських часописах, а також порушував окреслені питання в окремих художніх творах, приміром, віршованому оповіданні «Пропасть», оповідання «Рідна дитина».

Зазначена проблематика хвилювала і письменницю Є. Ярошинську, яка у статті «Як ведеться нашим селянкам на Буковині, коло Вікна» [3, с. 155.] намагалася привернути увагу до хибності підходу щодо непотрібності грамоти жінці. Адже в результаті, будучи цілком залежною від чоловіка, така жінка, на думку письменниці, з часом втрачала охоту до мислення і, беззаперечно, змушена була виконувати його волю.

Письменник русофільського спрямування О. Марков у своїх публікаціях намагався переконати селянство в тому, що певні матеріальні витрати не повинні стати перепорою та виправданням небажання відправляти дітей до школи. Адже «для бідних у першому класі не обов'язково купувати книжки. Дальше можна купляти старі дешевше» [1, с. 1].

Факти засвідчують, що з часом кількість українців, охоплених шкільною освітою, збільшувалася, і у зв'язку з цим постали нові виклики, у подоланні яких взяли посильну участь представники української літературної інтелігенції. Одним із таких викликів стала потреба створення нових шкіл з українською мовою викладання та доступності для українських дітей вже існуючих.

Певним чином до розв'язання цієї проблеми долучалися окремі літератори – депутати парламенту та крайових сеймів: О. Барвінський, Ю. Романчук, В. Гнатюк, О. Колесса. Для привернення уваги до порушеного питання вони використовували як парламентську трибуну, так і депутатські запити до центральних та місцевих органів влади, що давало певні результати.

Після того, як на рубежі ХХ ст. стали відчутними позитивні зміни у народному шкільництві, перед українською спільнотою постав новий виклик – розширення бази середньої освіти. Для цього необхідно було створювати українські класи в польсько- та німецькомовних гімназіях і поступово відкривати аналогічні українські заклади. З представників української літературної інтелігенції найбільше до цього долучився О. Барвінський, який

використовував свої можливості депутата австрійського парламенту та члена крайової шкільної ради Галичини.

Принагідно зазначимо, що на Буковині аналогічну діяльність здійснював професор Чернівецького університету та депутат Буковинського крайового сейму С. Смаль-Стоцький, який мав вагомі здобутки у царині української філології. За його активної участі у 1896 р. після тривалих домагань (від 1874 р.) українці Буковини нарешті вибороли свій перший навчальний заклад, де були відкриті українсько-німецькі паралельні класи при щойно створеній нижчій німецькій гімназії в м. Чернівцях. Вона досить швидко здобула популярність серед українців, у результаті чого станом на 1914 р. тут навчалось до 400 учнів-українців [4, с. 25–26], – стверджує дослідник І. Руснак.

Активно сприяли організації діяльності українських гімназій у краї письменники Т. Галіп та О. Маковей, які проводили організаційну роботу з вчителями народних шкіл стосовно пошуку майбутніх гімназистів та «спонукали родителів їх посилати до Чернівців».

Українським літераторам належить провідна роль у впровадженні у шкільні підручники, а відтак і в навчальний процес термінів «Україна», «українець», «український» замість звичного «Русь», «русин», «руський», які на той час уже були дискредитовані москвофілами і сприймалися як ідентифікація російськості. Найактивніше у цій сфері працювали О. Барвінський, Ю. Романчук (Галичина), та С. Смаль-Стоцький і О. Попович (Буковина). Вперше зазначений термін запровадив у шкільні підручники О. Барвінський у 1892 р. Для полегшення сприйняття суспільством ним було запропоновано перехідну форму «українсько-руський», який через кілька років трансформувався в «український».

Для підсилення позицій української мови у шкільному навчальному процесі в Галичині О. Барвінський активно використовував свої можливості як депутат Галицького крайового сейму. З цього приводу він подав низку пропозицій щодо обов'язковості використання в навчальному процесі обох крайових мов польської та української, а також щодо усунення дискримінації української мови представниками польської національності, які мали кількісну перевагу в урядових структурах Галичини [2, с. 1].

До важливих напрямків українського шкільництва, де себе повною мірою проявили представники української літературної інтелігенції, слід віднести їхню участь в укладанні шкільних підручників. Це проявлялося у двох різновидах: через безпосереднє написання підручників та через використання їхніх літературних текстів у цих підручниках. Без сумніву, українські літератори відзначилися написанням посібників та підручників з української мови й літератури для різних типів шкіл. Найактивнішими на у цій царині були О. Барвінський, А. Крушельницький, О. Попович, Ю. Романчук та С. Смаль-Стоцький.

Отже, українські письменники плідно працювали на ниві українського шкільництва. Практично самотужки їм довелося виконувати важливу місію щодо роз'яснення селянству користі та потреби освіти для їхніх дітей.

Українським літераторам належить провідна роль у впровадженні української мови у шкільну освіту, а також у підручники, а відтак і в навчальний процес термінів «Україна», «українець», «український» замість звичного «Русь», «русин», «руський», які на той час вже були дискредитовані москвофілами і сприймалися як ідентифікація російськості.

Важливим напрямком українського шкільництва, де себе повною мірою проявили представники української літературної інтелігенції, також була участь у створенні шкільних підручників української мови та літератури.

Список використаних джерел

1. *Галичанинъ (м. Львів)*. 1899. Ч. 145.
2. *Діло (м. Львів)*. 1896. Ч. 7. 10.
3. *Народ (м. Львів)*. 1890. Ч. 10.
4. Руснак І., Червінська І. Народу віддані життя і праця (Творчий шлях Івана Бажанського. Чернівці: Рута, 2003. 152 с.